

Цена квартиры приобретенной ипотекой

Аннотация

Основной целью данной работы является представление элементарного метода расчета, который поможет потенциальным заемщикам сэкономить огромные суммы денег и посоветовать, как правильно управлять ипотечным кредитом.

В этой статье описаны два сценария, с которыми сталкиваются почти все люди, но не все правильно выбирают решение данного вопроса. В первом случае потенциальный кредитор приобретает недвижимость с долгосрочным ипотечным кредитом и небольшим депозитом, а во втором случае тот же заемщик может снять квартиру на некоторое время, накопить половину стоимости имущества и купить его на ипотечный кредит с большим депозитом и в два раза укороченным сроком.

Artur Sayadyan

The Price of Apartments Purchased With Mortgage

Abstract

The main objective of the article is to present basic calculation methods, which will help the potential mortgage loan takers to save huge amount of money and advise them on how correctly to handle the loan.

The article provides two scenarios that almost everyone faces in his/her life, however, not all choose the right solution. Under the first scenario, the potential mortgage taker is granted a long-term loan with small deposit, while under the second scenario the same potential mortgage taker may rent an apartment for a while, then accumulate the half of the property value as a deposit, and take mortgage in two times shorter period.

ԴԱՎԻԹ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի հայցորդ

ՀՀ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱԿԱՐԳԻ ԱՐԳՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

Հարկային ոլորտը ներկայումս վերածվել է պետական քաղաքականության ամենամեծ հասարակական հնչեղություն ունեցող քաղաքիչներից մեկի¹: Դա է պատճառը, որ հարկային համակարգի բարեփոխումների հիմքում դիտվում են ոչ միայն քաղաքական, այլև սոցիալական և տնտեսական բազմաթիվ գործոններ: Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտների գերակշիռ մասը ավանդաբար կազմել և կազմում են հարկային եկամուտները: Աղյուսակ 1-ում ներկայացված տվյալները հաստատում են, որ պետական բյուջեի եկամուտների գերակշիռ մասն ապահովվում է հարկային եկամուտների հաշվին: Պետական բյուջեի հարկային եկամուտները 2003-2011թթ. աճել են գրեթե 3 անգամ՝ 212.2 մլրդ դրամից հասնելով 631.6 մլրդ դրամի, այն դեպքում, երբ ՀՆԱ-ն նույն ժամանակահատվածում աճել է 2.32 անգամ՝ 1624.6 մլրդ դրամից հասնելով 3776.4 մլրդ դրամի: Հարկային եկամուտների կառուցվածքում ընդգրկված հարկատեսակների գծով եկամուտների միջինից մեծ աճի տեմպ է արձանագրվել ավելացված արժեքի հարկի (3.05 անգամ), շահութահարկի (5.55 անգամ), եկամտահարկի (4.84 անգամ) և մաքսային տուրքի մասով (3.38 անգամ): Հարկային եկամուտների առանձին տեսակների փոփոխության դինամիկայից

¹ Перонко И.А., Красникий В.Л. Налоговое администрирование // Налоговый вестник. -2000.-№10.-С. 23.

պարզ է դառնում, որ հարկային եկամուտների մեջ մեծ տեսակարար կշիռ են կազմում անուղղակի հարկերը՝ ԱԱՀ-ն և ակցիզային հարկը, հետևաբար հիմնական հարկային բեռը հանրապետությունում ընկած է վերջնական սպառողի վրա:

Միաժամանակ՝ աճ է արձանագրվել նաև պետական տուրքերի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների հավաքագրումների գծով: Եթե 2003թ. հավաքագրված պետական տուրքերի մեծությունը կազմել է 15.2 մլրդ դրամ, ապա 2011թ.՝ 22.4 մլրդ դրամ, ինչը նշանակում է, որ քննարկվող ժամանակահատվածում աճը կազմել է 1.47 անգամ: Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների հավաքագրումների՝ 2003թ. ցուցանիշը կազմել է 44.7 մլրդ դրամ, իսկ 2011թ.՝ 123.4 մլրդ դրամ կամ աճել է շուրջ 2.76 անգամ: Բննարկված հաշվարկային ցուցանիշները վկայությունն են այն բանի, որ Հայաստանում հարկային եկամուտների դերը պետական բյուջեի եկամտային մասի ապահովման գործում վերջին տասնամյակում աճել է, ինչը նշանակում է, որ աճել է նաև հարկային համակարգի և հարկային վարչարարության դերը:

Աղյուսակ 1

ՀՀ ՀՆԱ-ն և պետական բյուջեի հարկային եկամուտները 2003-2011թթ. (մլրդ դրամ)¹

	Տարիներ									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011/ 2003
ՀՆԱ	1624.6	1907.9	2242.9	2656.2	3149.3	3568.2	3141.7	3460.2	3776.4	2.32
Պետական բյուջեի եկամուտներ	336.7	353.0	438.6	517.5	676.5	785.4	690.0	780.5	848.1	2.52
Հարկային եկամուտներ, ընդամենը	212.2	250.1	304.3	366.2	483.7	598.8	503.3	574.1	631.6	2.98
այդ թվում՝										
ավելացված արժեքի հարկ	107.8	117.9	146.8	165.9	248.0	318.3	254.2	301.7	328.5	3.05
շահութահարկ	17.6	32.0	46.6	65.3	75.5	86.2	80.8	77.8	97.8	5.55
եկամտահարկ	16.8	20.4	26.6	35.5	46.8	53.7	60.2	73.9	81.2	4.84
ակցիզային հարկ	39.1	40.7	38.6	39.9	41.5	45.9	42.8	48.1	39.4	1.01
գույքահարկ	0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-
հողի հարկ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-
մաքսային տուրք	10.7	12.5	16.5	18.3	24.0	37.3	25.1	29.4	36.3	3.38
հաստատագրված վճարներ	8.0	11.7	13.0	15.1	17.9	20.3	23.8	22.0	20.7	2.59
բնական պաշարների օգտագործման և շրջակա միջավայրի վճարներ	5.6	3.5	4.8	11.7	9.2	10.0	6.1	9.1	12.2	2.18
պարզեցված հարկ	5.0	7.2	6.7	7.7	10.0	6.7	0.3	0.0	0.0	-
այլ հարկային եկամուտներ	1.6	4.4	4.6	6.8	10.7	20.3	19.0	20.0	15.5	9.44
Պետական տուրքեր	15.2	16.9	17.2	18.9	21.9	22.3	19.0	20.0	22.4	1.47
Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ	44.7	50.8	63.9	76.0	88.5	105.0	102.9	105.3	123.4	2.76

* Համադրելիության ապահովման նպատակով 2003-2007թթ. ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտներն ավելացել են պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների մեծության չափով, քանզի մինչ 2008թ. դրանք արտացոլվում էին առանձին բյուջեում:

¹ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք - 2011: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան, 2011, 624 էջ: (<http://www.armstat.am>), Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք - 2008: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան, 2011, 589 էջ: (<http://www.armstat.am>), Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2011թ. հունվար-դեկտեմբերին: Տեղեկատվական ամսական զեկույց: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան, 2012, 281 էջ, ՀՆԱ-ի տվյալները՝ ՀՀ ԱՎԾ պաշտոնական կայք (<http://armstat.am/am/?nid=126&id=01001>)

ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կառուցվածքը 2003-2011թթ., %¹

	Տարիներ									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Պետական բյուջեի եկամուտներ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Հարկային եկամուտներ, ընդամենը	63.0	70.8	69.4	70.8	71.5	76.2	72.9	73.6	74.5	
այդ թվում	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
ավելացված արժեքի հարկ	32.0	33.4	33.5	32.1	36.7	40.5	36.8	38.7	38.7	
շահութահարկ	5.2	9.1	10.6	12.6	11.2	11.0	11.7	10.0	11.5	
եկամտահարկ	5.0	5.8	6.1	6.9	6.9	6.8	8.7	9.5	9.6	
ակցիզային հարկ	11.6	11.5	8.8	7.7	6.1	5.8	6.2	6.2	4.6	
գույքահարկ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
հողի հարկ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
մաքսային տուրք	3.2	3.5	3.8	3.5	3.5	4.7	3.6	3.8	4.3	
հաստատագրված վճարներ	2.4	3.3	3.0	2.9	2.6	2.6	3.5	2.8	2.4	
բնական պաշարների օգտագործման և շրջակա միջավայրի պահպանման համար վճարներ	1.7	1.0	1.1	2.3	1.4	1.3	0.9	1.2	1.4	
պարզեցված հարկ	1.5	2.0	1.5	1.5	1.5	0.9	0.0	0.0	0.0	
այլ հարկային եկամուտներ	0.5	1.2	1.1	1.3	1.6	2.6	2.8	2.6	1.8	
Պետական տուրքեր	4.5	4.8	3.9	3.7	3.2	2.8	2.8	2.6	2.6	
Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ	13.3	14.4	14.6	14.7	13.1	13.4	14.9	13.5	14.6	

Աղյուսակ 2-ում ներկայացված է ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կառուցվածքը: Աղյուսակում ներկայացված տվյալները ցույց են տալիս, որ պետական բյուջեի եկամուտների կառուցվածքում 2003-2011թթ. հարկային եկամուտների մասնաբաժինն անընդհատ աճել է՝ 2003թ. 63.0%-ից 2011թ. հասնելով 74.5%-ի: Եթե նույն ժամանակահատվածում աճել է նաև պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների մասնաբաժինը՝ 2003թ. 13.3%-ից 2011թ. հասնելով 14.6%-ի, ապա նույնը չի կարելի ասել պետական տուրքերի մասին. քննարկվող ժամանակահատվածում վերջինիս մասնաբաժինը 2003թ. 4.5%-ից նվազել է մինչև 2.6%:

Եթե դիտարկենք հարկերի, տուրքերի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների համատեղ մասնաբաժինը պետական բյուջեի հարկային եկամուտների ապահովման գործում, ապա աճն ավելի ակնհայտ է. 2003թ. նշված 3 խումբ եկամուտների ընդհանուր մասնաբաժինը կազմել է 80.8%, իսկ 2011թ.՝ 91.7%: Նշենք, որ զարգացած կապիտալիստական երկրներում հարկերի և տուրքերի միջոցով ձևավորվում է բյուջեի եկամուտների միայն 60-70%-ը²:

Հարկային համակարգի արդյունավետության գնահատականներից մեկը կապված է հարկային եկամուտների հավաքագրված մեծությամբ ՀՆԱ-ին հետ համեմատելու մեթոդաբանության հետ: Այս առումով որոշակի հետաքրքրություն են ներկայացնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերակցության ուսումնասիրությունն ու ստացված արդյունքների՝ զարգացած երկրների հետ համադրումը: Աղյուսակ 3-ում ներկայացված տվյալները ցույց են տալիս, որ վերջին տասնամյակում պետական բյուջեի եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերության ցուցանիշն ընդհանուր առմամբ աճի միտում է ցուցաբերել՝ 2004թ. 18.5% արժեքից 2011թ. կազմելով 22.5%:

Պետական բյուջեի հարկերի, տուրքերի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների

¹ Աղյուսակը կառուցված է աղյուսակ 1-ի հիման վրա

² Ֆինանսներ, դրամաշրջանառություն և վարկ, դասագիրք/ Լ. Բադանյան, Կ. Աբգարյան, Ա. Սալմազարյան և ուրիշներ,– Եր., Զանգակ–97, 2007, էջ 147:

միջոցով ձևավորվող եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերությունն ընդհանուր առմամբ նույնպես աճի միտում է ցուցաբերել: Սակայն եթե հարկերի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների մասով այդ հարաբերակցությունն աճել է, ապա տուրքերի մասով՝ նվազել: Հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերությունը 2003թ. կազմել է 13.1%, 2011թ.՝ արդեն 16.7%: Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների և ՀՆԱ-ի հարաբերությունը 2003թ. կազմել է 2.8%, 2011թ.՝ արդեն 3.3%: Մինչդեռ տուրքերի և ՀՆԱ-ի հարաբերակցության 2003թ. 0.9% ցուցանիշը 2011թ. նվազել է մինչև 0.6%:

Աղյուսակ 3

ՀՀ պետական բյուջեի և հարկային եկամուտների հարաբերությունը ՀՆԱ-ին, %¹

	Տարիներ									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
ՀՆԱ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Պետական բյուջեի եկամուտներ	20.7	18.5	19.6	19.5	21.5	22.0	22.0	22.6	22.5	
Հարկային եկամուտներ, ընդամենը	13.1	13.1	13.6	13.8	15.4	16.8	16.0	16.6	16.7	
այդ թվում										
ավելացված արժեքի հարկ	6.6	6.2	6.5	6.2	7.9	8.9	8.1	8.7	8.7	
շահութահարկ	1.1	1.7	2.1	2.5	2.4	2.4	2.6	2.2	2.6	
եկամտահարկ	1.0	1.1	1.2	1.3	1.5	1.5	1.9	2.1	2.2	
ակցիզային հարկ	2.4	2.1	1.7	1.5	1.3	1.3	1.4	1.4	1.0	
գույքահարկ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
հողի հարկ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
մաքսային տուրք	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	1.0	0.8	0.8	1.0	
հաստատագրված վճարներ	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.8	0.6	0.5	
բնական պաշարների օգտագործման և շրջակա միջավայրի պահպանման վճարներ	0.3	0.2	0.2	0.4	0.3	0.3	0.2	0.3	0.3	
պարզեցված հարկ	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.2	0.0	0.0	0.0	
այլ հարկային եկամուտներ	0.1	0.2	0.2	0.3	0.3	0.6	0.6	0.6	0.4	
Պետական տուրքեր	0.9	0.9	0.8	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	
Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ	2.8	2.7	2.8	2.9	2.8	2.9	3.3	3.0	3.3	

Ընդհանուր առմամբ պետական բյուջեի հարկերի, տուրքերի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների միջոցով ձևավորվող եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերությունը 2003թ. կազմել է 16.8%, իսկ 2011թ.՝ 20.6%: Համեմատության համար նշենք, որ այդ ցուցանիշը Ռուսաստանում կազմում է 28-30%, Սերժաբլյայի հանրապետություններում՝ 30-35%²: Եվրամիության երկրներում այս ցուցանիշը Չեխիայում կազմել է 36.2%, Բուլղարիայում՝ 34.4%, Հունգարիայում՝ 37.2%, Ֆրանսիայում՝ 44.2%, Իտալիայում՝ 42.3% և այլն: Հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության միջին ցուցանիշը Եվրամիության 27 երկրների համար կազմում է մոտ 40%, որը գրեթե 2 անգամ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նույն ցուցանիշը:

Այսպիսով, ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում Հայաստանի Հանրապետությունում էական առաջընթաց հարկային համակարգի կատարելագործման, հարկազանձման մեխանիզմների բարելավման ուղղությամբ չի իրականացվել, ինչն արտահայտվում է հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերության՝ զարգացած և զարգացող երկրների համեմատ ցածր ցուցանիշով: Վերոնշյալ վերլուծությունները վկայում են նաև Հայաստանի Հանրապետության հարկային օրենսդրության, հարկային վարչարարության ու հարկազանձման մեխանիզմների արդյունավետության բարձրացման անհրաժեշտության մասին:

Այս համատեքստում մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում հարկային մարմնի կողմից

¹ Աղյուսակը կառուցված է աղյուսակ 1-ի հիման վրա:
² Paying Taxes 2011: The global picture (<http://www.pwc.com/payingtaxes>).

իրականացված հարկային վարչարարության արդյունավետության պարզաբանման հարցը: Ներկայումս այն որոշվում է որպես պլանավորված հարկային եկամուտների ապահովման կարողություն: 2007-2011 թթ. ՀՀ պետական բյուջեի կատարողականի վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է աղյուսակ 4-ում:

Աղյուսակ 4

ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտները և հավաքագրման կատարողականը 2007-2011 թթ.¹

	2007	2008	2009	2010	2011
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ					
Պլան	490.21	746.01	905.40	742.14	852.44
Ճշտված պլան	562.27	803.66	925.90	772.96	883.15
Փաստացի	588.04	785.36	690.00	780.44	880.85
Կատարողական (%)	104.60%	97.70%	74.50%	101.00%	99.70%
<i>այդ թվում՝</i>					
Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր					
Պլան	458.83	575.09	727.45	570.00	650.00
Ճշտված պլան	489.04	596.92	730.00	580.55	653.53
Փաստացի	505.54	598.79	522.36	594.10	653.96
Կատարողական (%)	103.37%	100.30%	71.60%	102.30%	100.10%
Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ					
Պլան	106.69	104.90	128.41	105.23	123.44
Ճշտված պլան	106.69	104.90	128.41	105.23	123.44
Փաստացի	109.25	105.00	102.90	105.34	123.45
Կատարողական (%)	102.40%	100.10%	80.10%	100.10%	100.00%
Պաշտոնական դրամաշնորհներ					
Պլան	15.13	34.93	34.71	42.50	56.00
Ճշտված պլան	28.42	38.98	37.21	47.58	64.65
Փաստացի	24.50	14.98	21.70	30.59	59.42
Կատարողական (%)	86.20%	38.40%	58.30%	64.30%	91.90%
Այլ եկամուտներ					
Պլան	16.25	9.04	14.82	24.40	23.00
Ճշտված պլան	44.80	40.16	30.28	39.59	41.53
Փաստացի	58.00	44.28	43.03	50.42	44.03
Կատարողական (%)	129.48%	110.30%	142.10%	127.30%	106.00%

Աղյուսակ 4-ում ներկայացված տվյալները ցույց են տալիս, որ հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի պլանավորված մեծության ապահովման տեսանկյունից հարկային մարմինների իրականացրած վարչարարությունն արդյունավետ է, քանզի, ընդհանուր առմամբ, ապահովել է 100 և ավելի տոկոս կատարողական: Բացառություն է կազմում 2009թ., երբ կատարողականը կազմել է ընդամենը 71.6 %, ինչը սակայն պայմանավորված էր համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հետևանքների լավատեսական կանխատեսումներով: Նույնը կարելի է ասել պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների առումով, որտեղ ևս, բացառությամբ 2009թ., արձանագրվել է 100 և ավելի տոկոս կատարողական:

Աղյուսակներ 3-ում և 4-ում ներկայացված տվյալները հետաքրքիր են այն առումով, որ հարկային համակարգի ցածր արդյունավետության, այն է՝ հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերության ցածր ցուցանիշը համադրում են հարկային եկամուտների, ըստ էության, գերազանց կատարողականի հետ: Այս համադրությունը վեր է հանում հարկային համակարգի հիմնական բացթողումը. հարկային եկամուտների պլանավորված մեծությունները չեն համապատասխանում տնտեսության իրական հնարավորություններին, իսկ հարկային համակարգն իր վարչարարական

¹ Պետական բյուջեի կատարման 2007-2011 թթ. տարեկան հաշվետվություններ (<http://www.mfe.am>), ՀՀ օրենքը ՀՀ 2007 թվականի պետական բյուջեի մասին, ՀՕ-184Ն, ՀՀՊՏ 2006.12.22/65(520) Հոդ.1344: Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք - 2008: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան, 2011, 589 էջ, (<http://www.armstat.am>):

հնարավորություններով ունակ չէ ապահովել բարձր կատարողական: Արձանագրված կատարողականի բարձր ցուցանիշները հնարավոր է եղել ապահովել միայն ցածր պլանային մեծությունների շնորհիվ: Հարկային համակարգի հետագա զարգացման և հարկային վարչարարության բարձր մակարդակի ապահովումը ենթադրում է հարկային ներուժի գնահատման նոր եղանակների կիրառում, ինչն իր հերթին ենթադրում է հարկային համակարգի կարողությունների գնահատում և բարեփոխումներ: Հակառակ դեպքում հարկային եկամուտների պլանային և փաստացի մեծությունները զարգացած երկրների համեմատությամբ շարունակելու են ցածր մնալ՝ սահմանափակելով մասն աետական ընդլայնող քաղաքականության հնարավորությունները, իսկ պլանային մեծությունների մեխանիկական ընդլայնումը հանգեցնելու է կամ կատարողականի բացասական դինամիկայի, կամ հարկային բեռի անհամաչափ բաշխման երևույթների խորացման:

Davit Sargsyan

Efficiency Assessment of the Armenian Tax System

Abstract

Traditionally, tax revenue comprised and still comprises the largest share in total revenue of the state budget of Armenia. In 2011, the state budget revenue to GDP ratio was 22.5%, while in developed countries the ratio was about 40%. Meanwhile, the performance of tax authorities was at 100% and above (in terms of collection of projected tax revenue). High performance of tax authorities and low state budget revenue to GDP ratio allow us to conclude that projected tax revenue don't reflect the real capacities of the economy. Future improvement of the tax system of Armenia requires application of new methods for estimating projected tax revenues, and continuous reforms.

Давид Саркисян

Оценка эффективности налоговой системы РА

Аннотация

Преобладающую долю общих доходов государственного бюджета РА традиционно составляли и составляют налоговые доходы. В 2011г. показатель соотношения доходов государственного бюджета к ВВП составил 22,5%, в том случае, когда в развитых странах этот показатель составляет около 40%. Одновременно налоговые органы обеспечили 100 и более процентов исполнения запланированных налоговых доходов. Зафиксированный высокий показатель исполнения и низкий уровень доли налоговых доходов к ВВП дает основание для вывода о том, что запланированная величина налоговых доходов не соответствует реальным возможностям экономики. Дальнейшее развитие налоговой системы предполагает применение новых методов оценки налогового потенциала и последовательное реформирование налоговой системы.